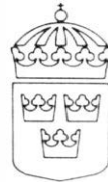

Motion till riksdagen

1985/86:K207

Ulf Adelson m. fl. (m)

Den enskildes ställning i samhället, m. m.

Mot.
1985/86:K207

Moderat grundsyn

I denna motion redogörs för moderata samlingspartiets syn på den utveckling som lett fram till dagens politiska situation i Sverige, den enskildes ställning i samhället samt vissa konstitutionella frågor. I motionerna 1985/86:So206 och 1985/86:Fi703 utvecklar vi närmare vår syn på välfärdspolitiken och den offentliga sektorn.

Motionernas inledande avsnitt skall ses som en introduktion till samtliga de partimotioner som kommer att väckas under den allmänna motionsperioden. Dessa utformas mot bakgrund av den principiella syn som redovisas i de tre nämnda motionerna.

Bakgrund

Sverige hade förr rykte om sig att vara medelvägens och de balanserade kompromissernas land. Andra länder såg oss som ett föredöme. Sverige tycktes ha förverkligat det lyckliga välfärdssamhället där motsättningarna var små och utvecklingen av medborgarnas välstånd gick hand i hand med det allmännas.

Levnadsstandarden steg. Den offentliga servicen byggdes ut. Stora summor satsades på sjukvård, barnomsorg, utbildning och omsorgen om de äldre. Tryggheten stärktes genom ökade resurser till rättsväsende och försvar. Detta skedde under i huvudsak stor politisk enighet.

I en demokratisk rättsstat är det nödvändigt att det allmänna garanteras de resurser som behövs för att säkerställa själva fundamenten för statsbildningen. Sveriges nationella oberoende och medborgarnas trygghet gentemot yttre tvång måste säkras genom ett starkt försvar. Medborgarnas trygghet till liv och egendom samt alla medborgares lika rättigheter och skyldigheter måste säkras genom ett väl fungerande och utbyggt rättsväsende. Medborgarnas sociala trygghet och deras likvärdiga möjligheter att utnyttja sina personliga resurser och förutsättningar kräver att det allmänna ansvarar för en social grundtrygghet lika för alla samt möjligheter till likvärdig utbildning m. m. för alla. För att den demokratiska rättsstaten skall fungera krävs att staten är stark i dessa hänseenden. De gemensamma åtaganden som krävs av medborgarna innebär givetvis frihetsinskränkningar av olika slag för de enskilda individerna i form av skatter och andra skyldigheter gentemot det allmänna. Den demokratiska rättsstaten förutsätter lagar och bestämmelser

som inkräktar på den enskildes rörelsefrihet och som också i mer eller mindre hög grad kan beröva den enskilde friheten till följd av att denne bryter mot de gemensamma reglerna eller för att skydda tredje man.

Åsiktsgemenskapen om de uppoffringar som krävs för att åstadkomma ett demokratiskt rättssamhälle är stor i Sverige. Ett sådant samhälle kräver en offentlig sektor av viss storlek. Om alla medborgare solidariskt skall bidra till finansieringen av denna sektor krävs emellertid att det allmänna inskränker sin reglering och sin verksamhet till sådant som av medborgarna betraktas som nödvändiga gemensamma angelägenheter. Demokratin förutsätter för att rätt fungera en stark men till det verkligt angelägna begränsad statsmakt.

Sedan åtskilliga år är emellertid situationen annorlunda. Medelvägens Sverige har i många stycken blivit ett jämfört med andra västländer avvikande samhälle. Den offentliga sektorn är större, skatterna högre och den sfär som den enskilde själv råder över mindre än i något annat fritt land.

Hos medborgarna har vuxit fram en känsla av både ofrihet och otrygghet. Skatter och byråkrati känns hindrande. Stat och kommun hamnar allt oftare i konflikt med den enskilde. Den trygghet som så mycket av det allmänns verksamhet syftar till har visat sig bräcklig. Allt fler gör erfarenheten att kvantitet inte är detsamma som kvalitet.

Människorna frågar efter andra lösningar inom vård, skola och barnomsorg än dem som stat och kommun kan erbjuda. Strävan efter ökad frihet har blivit något mycket konkret, en fråga om att själv få inrätta sitt liv efter egna och familjens önskemål, en fråga om att kunna välja omsorg för barn och gamla, en fråga om att inte vara hänvisad till den enda statliga eller kommunala lösningen.

Frihet har blivit en fråga om alternativ och konkurrens och om större individuell ekonomisk rörelsefrihet för att möjliggöra alternativ på bl. a. boendets, barnomsorgens och vårdens områden.

Två alternativ i 1985 års val

Löntagarfonderna och skatterna var några av de frågor där socialistiska lösningar i valet 1985 ställdes mot den liberala politik som i första hand företrädde av moderata samlingspartiet. Andra områden där moderat politik skarpt kontrasterade mot socialdemokratisk kollektivism var sjukvården, barnomsorgen och mark- och bostadspolitiken. Socialdemokraterna drev igenom Dagmar-reformen och begränsade det fria läkarvalet. De försökte stoppa etablering av enskild barntillsyn och lade fram förslag om ny plan- och bygglag som på avgörande punkter försvagar den enskildes rätt.

Det var därför naturligt att 1985 års val i första hand kom att bli en kraftmätning mellan moderata samlingspartiet som det största oppositionspartiet och socialdemokraterna.

Valrörelsen gestaltades i mångt och mycket på samma sätt som 1982. Socialdemokraterna vägrade att ge konkreta besked om sin politik efter valet. Deras verksamhet koncentrerades i stället på attacker mot moderata samlingspartiet. Våra avsikter misstänkliggjordes, och våra förslag förvanskades och förvreds till oigenkännlighet.

Det var en förlust för moderata samlingspartiet liksom för hela borgerlig-

heten att den sittande regeringen inte kunde bringas på fall. Men det är ett parlamentariskt betydligt svagare socialdemokratiskt parti som regerar Sverige de kommande tre åren. Utan vpk:s aktiva stöd förmår socialdemokraterna inte längre driva igenom beslut i riksdagen mot de borgerliga partiernas vilja, så länge dessa inom sig kan bevara enigheten. Socialdemokraterna satsade mer än någonsin tidigare på att vinna 1985 års val. Resultatet blev sju mandat mindre än efter valet 1982. Sverige har fått en svag regering.

Mot. 1985/86
K207

Utsikter för mandatperioden

De kommande tre åren ställer stora krav på den ekonomiska politiken. Den moderata kritiken mot bristerna under de gångna tre åren har visat sig vara riktig. Regeringen har sent omsider tvingats att slå till reträtt. Nu föreslås en finanspolitisk åtstramning och att denna verkställs via minskade statsutgifter i stället för som tidigare genom i första hand skattehöjningar.

Men utgångsläget skulle ha varit långt bättre om regeringen hade lyssnat på oppositionen och betydligt tidigare och kraftfullare begränsat statsutgifterna. Nu tvingas hela folkhushållet under flera år betala de tidigare försummelserna med en lägre ekonomisk tillväxt. Regeringens omläggning av finanspolitiken beror på att nu måste lönekostnaderna och inflationen ovillkorligen bringas under kontroll. Prisstegringen kan bara bekämpas genom en stram utgiftspolitik. Prisstopp, som regeringen har försökt med varje år sedan den tillträdde 1982, är verkningslösa eller ger rakt motsatt resultat.

Avgörande är emellertid de skattesänkningar som är nödvändiga för att öka drivkrafterna för enskilda människor och företagare. Det är löntagarens och företagarens arbete och sparande som skapar välbstånd. Ekonomin måste fungera för vanliga människor för att fungera för vårt land. Regeringens politik är därför ett dåligt sätt att möta framtiden.

Skattesänkningar är också nödvändiga för att dämpa lönekostnaderna. Detta förutsätter i sin tur att utgifterna begränsas ytterligare. Denna politik har moderata samlingspartiet förordat i flera år. Hade den tillämpats skulle de senaste årens alltför stora kostnadsökningar inte ha behövt inträffa.

Vad som sker i avtalsrörelsen under de närmaste månaderna kommer att vara av avgörande betydelse för Sveriges ekonomi under resten av 1980-talet. Marginalerna för ytterligare misslyckanden är i stort sett obefintliga. Mot bakgrund av den socialdemokratiska regeringens hittillsvarande svårigheter finns befogad anledning att känna oro.

Avtalsuppgörelser inom ramen för samhällsekonomisk balans förutsätter att parterna ges ansvar för avtalsförhandlingarna och att regeringen inte ingriper. Riksdag och regering skall, i första hand genom skattepolitiken och en stram utgiftspolitik, göra ökade reallöner möjliga vid mycket låga nominella ökningstal. Detta är en av regeringens viktigaste uppgifter under de kommande tre åren.

En stram utgiftspolitik och en offensiv skattesänkningspolitik är en förutsättning för att komma till rätta med ekonomins strukturproblem. Den offentliga sektorns storlek måste bringas ner i paritet med våra konkurrent-

länders. Vi har inte bättre förutsättningar än andra och kan därför inte i längden hålla oss med högre skatter och större offentliga åtaganden än andra.

Skillnaderna mellan moderater och socialdemokrater härvidlag är djupgående och ideologiska. För oss är det ett viktigt politiskt mål att hålla skatterna nere och att hushålla med skattebetalarnas pengar. På så sätt ökas den enskildes självständighet och valfrihet. Höga skatter och stora offentliga utgifter får samma effekter som socialisering av produktion och inkomster. Det är en politik som vi inte kan medverka i.

För moderata samlingspartiet är det en självklarhet att genom lägre skatter försöka ge den enskilde en större ekonomisk rörelsefrihet. Sverige får inte bli ett land där antalet bidragstagare växer och de som kan försörja sig på sitt arbete bara blir färre. I ett fritt land måste det gå att leva på sin lön.

Socialdemokraternas politik för offentlig expansion fotas på deras övertro på politisering och byråkratisering. De ser ingen avgörande nackdel med att politiker och ämbetsmän fördelar vad enskilda människor skapar. Tvärtom – ju starkare staten är desto jämnare tror socialdemokraterna att fördelningen blir i samhället.

Den allomfattande offentliga sektorn kan emellertid inte skapa en rättvis fördelning. Den kan inte heller skapa trygghet eller god omsorg. Tvärtom skapar politiska och administrativa rutiner ett både ogästvänligt och otrött klimat för den som behöver hjälp.

De senaste decenniernas erfarenhet visar att politiska ingrepp i stället har skärpt fördelningsproblemen, bl. a. genom att politiken har verkat inflationsdrivande. Misshushållningen inom den offentliga sektorn omfördelar enorma summor varje år genom de väldiga underskotten. Många i och för sig angelägna reformer har därutöver kommit att utnyttjas i första hand av dem som redan har det relativt gott ställt.

Även politiska ingrepp och administrativa regleringar av olika slag hotar rättvisan. Att orientera sig i snårskogarna av bestämmelser och lagar är måhända ingen oöverkomlig uppgift för den som dagligdags i sitt yrke sysslar med offentlig maktutövning eller har expertis till sitt förfogande. Men för den normale löntagaren eller företagaren är det ofta så krävande att han eller hon inte orkar göra sig besvär. Där den ene får orätt kan den andre få rätt, om han är tillräckligt bevandrad i regelsystemen. Det är en verklighet som förvisso finns inte bara i Taxeringsverige.

De stora offentliga omsorgsmonopolen skapar beroende och därmed otröttighet eftersom det inte finns några alternativ. Vårdmonopolet betyder för den sjuke att han eller hon är utlämnad till den vård landstingen kan erbjuda. Den vårdbehövande kan inte påverka. Andra har valt åt honom. Barnomsorgsmonopolet betyder för småbarnsföräldern att han eller hon är utlämnad till vad kommunen kan erbjuda för barnen. Familjens och barnens bästa styr inte barnomsorgen utan vilka beslut politiker och byråkrater har fattat. Att bryta upp de offentliga monopolen, erbjuda valfrihet och skapa konkurrens borde vara en huvuduppgift för riksdag, regering och kommuner under de kommande tre åren.

Moderata samlingspartiet kommer nu som tidigare att väcka sådana förslag. Och nu som tidigare kommer skiljelinjen att gå mellan vår strategi för valfrihet och en socialistisk strategi byggd på tesen att vad politiker har

beslutat och offentliga tjänstemän har verkställt alltid är bäst för varje enskild individ.

Mot. 1985/86

K207

Möjligheternas samhälle

Socialdemokraternas traditionella övertro på politiska och kollektiva lösningar parad med en misstro mot den enskilda människans förmåga och vilja att ta ett eget ansvar genomsyrar den socialdemokratiska politiken. Det offentligas intressen sätts framför den enskildes. Rättssäkerheten försvagas och frihet blir en frihet för myndigheterna och inte en frihet för människorna. Valfrihet för medborgarna blir en valfrihet inom ramen för vad det offentliga kan erbjuda.

Mot det kollektivistiska samhälle som bär socialdemokraternas signum står den politik som moderata samlingspartiet företräder. Vårt mål är möjligheternas samhälle. Det är en politik som på varje område strävar efter att vidga medborgarnas fria val och möjligheter i stället för att beskära dem. Det är en politik som syftar till att stärka staten på de områden där staten har sina mest grundläggande skyldigheter: i omsorgen om de mest utsatta i vårt samhälle, i skyddet för medborgarnas egendom och säkerhet till liv och lem samt i våra möjligheter att värna oss mot yttre hot. Vår politik förenar en stor respekt för enskilda människors frihet och integritet med tron på det personliga ansvaret och kravet på samhällsgemenskap.

Vi strävar efter en framtid i frihet för Sverige. Värdet av det nationella oberoendet måste alltid vara en huvuduppgift i det politiska arbetet. Friheten kräver ett starkt försvar. Ett överordnat mål är att lägga en bättre grund för mänskligt skapande. Ett samhälle med goda förutsättningar för enskilda människor att skapa nytt och förnya det som är gammalt, ett samhälle som förändras i kraft av individernas fria val blir ett fritt välfärdssamhälle – ett möjligheternas samhälle. Ett sådant samhälle förändras nerifrån – inte som resultatet av politiska beslut eller direktiv. Där sesenhetligheten som en brist och myllret av idéer och skillnader som en tillgång.

Ett sådant samhälle är också ett kultursamhälle. Det bygger på respekt för vår kulturella bakgrund och vår västerländska kulturgemenskap. Det ger kulturskaparna frihet att efter egna förutsättningar bidra till ett mångsidigt och fritt kulturliv som ger medborgarna rika möjligheter till kulturupplevelser inom bl. a. litteraturens, musikens och konstens områden.

Den enskilde och familjen måste stärkas i stället för staten och politikerna. Familjerna måste göras ekonomiskt oberoende. Vi vill skapa en mångfald och valfrihet mellan olika varor och tjänster samt åstadkomma en avreglering och avpolitisering av samhället.

Det möjligheternas samhälle som vi vill skapa innebär att familjerna får praktisk och ekonomisk möjlighet att själva välja boende, barnomsorg, skola och sjukvård utan att diskrimineras ekonomiskt eller utsättas för pekpinnar från politikerna.

Vårt lands välfärd skapas ur vår förmåga att producera effektivt och efter marknadens önskemål. Välfärden är resultatet av de många människornas arbetsinsatser. Politiker kan aldrig skapa välfärd – bara fördela resultatet av enskilda individers prestationer. Välfärden förutsätter bl. a. att individerna

stimuleras att utnyttja sina förutsättningar och resurser på ett optimalt sätt.

Marknadsekonomi är ett ekonomiskt system för en effektiv produktion mätt med det enda möjliga måttet – den enskildes egna önskemål om tillgång till varor och tjänster. Inget system ger bättre förutsättningar för meningsfull sysselsättning. Den fria marknaden måste stärkas i Sverige. Områden som i dag omfattas av offentliga monopol måste öppnas för företagande och nyskapande. Utvecklingen av tjänstesektorn får inte kvävas av monopol, regleringar och politiska hinder.

Ekonomisk frihet är en förutsättning för möjligheternas samhälle. En fri ekonomi, byggd på enskild äganderätt till produktionsmedlen, är den främsta garanten för mångfald och ekonomisk effektivitet. Ett system som beskär den enskilda människans frihet att producera kan aldrig vidga hennes frihet att konsumera efter eget önskemål.

I en fri ekonomi ges företagen klara och entydiga spelregler, som respekteras även av politikerna. De kollektiva löntagarfonderna skall avskaffas för att säkra en dynamisk och öppen ekonomi. Företagens vinstmedel används bättre av företagen själva än av politiker och fackliga organisationer. Utvecklingen mot inlåsning av vinstmedel i politiskt kontrollerade fonder och på räntelösa konton måste brytas.

Det behövs ett bättre klimat för skapandets drivkrafter. Det går inte att skapa ett gynnsamt klimat för arbete och sparande, om arbete och sparande bestraffas genom skattesystemets utformning. Målet måste vara att långsiktigt och varaktigt sänka skattetrycket. Insatser som sänker marginalskatten och marginaleffekterna måste prioriteras. Moderata samlingspartiet har därför lagt förslag om en skattereform, som innebär att flertalet heltidsarbetande får en marginalskatt på högst 40 % med 70 % för de högsta inkomsterna.

En skattereform är också den viktigaste insatsen för att göra familjerna ekonomiskt självständiga. Familjer med vanliga inkomster skall kunna försörja sig på sin egen lön, när skatten är betald. Rundgången, som höjer familjernas skatteutgifter för att öka deras bidragsinkomster, och som i slutändan endast försämrar familjernas handlingsfrihet och standard, måste brytas. Familjer som inte är ekonomiskt självständiga blir svagare familjer och därmed familjer med sämre möjligheter att ge barnen en trygg och stabil uppväxtmiljö.

Skatten skall ta hänsyn till försörjningsbördan. Det system med grundavdrag för barn som förordas av moderata samlingspartiet tillgodoser detta krav. Familjepolitiken skall ge familjerna valfrihet och valmöjligheter. Ökad valfrihet innebär ökat självbestämmande för familjerna och lägre kostnader för stat och kommun. Inga centrala regleringar och påbud kan fördela knappa tillgångar för barnomsorgen bättre än den fördelning som sker genom familjernas fria val. Inga politiska församlingar kan under normala förhållanden avgöra barnens bästa bättre än de enskilda familjerna. Olika former av barnomsorg, liksom föräldrarnas egen vård av barnen, måste tillåtas verka på lika villkor.

Familjernas möjligheter att fritt välja hur de skall bo skall stärkas. Det måste skapas en större mångfald såväl mellan olika typer av bostäder som mellan olika upplåtelseformer. Det måste bli lättare att äga sitt hem. Många

vill äga sin bostad. Det vi själva äger kan vi också påverka och ta ansvar för. Samtidigt befrias stat och kommun från stora kostnader i form av subventioner och hämmande byråkrati.

Mot. 1985/86
K207

Moderat socialpolitik ger utrymme för personligt ansvar. Det viktigaste sociala skydds nätet är det som bygger på enskilda människors ansvar och initiativ. Det offentliga insatser för att skapa grundtrygghet skall vara ett komplement till det personliga ansvaret, inte tvärtom. Frivilliga insatser, idealism och privata initiativ måste uppmuntras och insatser sättas in där de bäst behövs.

I möjligheternas samhälle finns ett utbildningssystem som sätter kunskaper i högsätet. Goda och användbara kunskaper är den enskildes viktigaste tillgång i livets olika skeden. Vår generation har ett ansvar att förvalta de kunskaper och erfarenheter som tidigare generationer kan förmedla. Men vi har också ett ansvar att föra de kunskaperna vidare och se till att nästa generation blir den dittills bäst utbildade. Kunskaper skall mätas. Den kravlösa skolan är den största otjänst vi kan göra våra barn.

Skolan skall inte bara förmedla användbara kunskaper och färdigheter utan också viktiga normer, ideal och kulturvärden.

Genom ett system med lärlingsutbildning ges de unga yrkeskunskaper och kontakt med arbetslivet, vilket förbättrar deras möjligheter till arbete efter utbildningen.

Möjligheternas samhälle är ett rättssamhälle. Lagstiftningen och rättssamhällets främsta uppgift är att garantera den enskildes säkerhet och integritet. Den enskildes möjlighet att hävda sin rätt måste gå före statens ständiga strävan att utvidga sina befogenheter.

Brott mot staten får inte bedömas allvarligare än motsvarande brott mot enskilda. Det är snarast viktigare att staten värnar den enskildes rätt, eftersom denne i en konflikt med staten alltid är den svagare parten.

Principen att var och en skall betraktas som oskyldig tills motsatsen är bevisad skall gälla lika orubbligt när det misstänkta brottet drabbar det offentliga. Lagstiftning som generalklausulen mot skatteflykt, bevissäkringslagen och den s. k. angiverilagen, som riskerar att leda till godtycke och rättslöshet, måste avskaffas.

Respekten för den enskildes integritet måste stärkas. Kollektivanslutning av fackliga medlemmar till ett politiskt parti är ett övergrepp mot den enskildes integritet. Riksdagens upprepade uttalanden mot kollektivanslutningen har inte respekterats. Organisationsklausuler i kollektivavtal gör fackligt medlemskap i praktiken obligatoriskt på många arbetsplatser. Medlemskap i politiskt parti eller facklig organisation skall nås genom ett fritt och självständigt beslut av den enskilde. Det är endast den principen som är fullt förenlig med den respekt för individen som en levande demokrati skall bygga på. Den negativa föreningsrätten måste säkras i lag och kollektivanslutning till politiska partier förbjudas.

Det grundlagsskydd för vissa viktiga fri- och rättigheter som infördes av den borgerliga majoriteten innebar en viktig framgång i arbetet för att stärka den enskildes rätt. Det arbetet måste nu återupptas.

Möjligheternas samhälle måste förverkligas genom politiska reformer. Förstelnade strukturer måste brytas upp och sådana systemförändringar som

ovan angivits genomföras. Det kommer att ta tid att vända utvecklingen och vrida Sverige på rätt kurs. Men här som så ofta annars gäller att förändringar är lättare att åstadkomma med människorna än mot dem. Och den frihet med därpå följande ansvar som vi moderater vill skapa är den som de många människorna i ett av världens rikaste och tryggaste länder alltför länge har saknat.

Rättssäkerheten

En moderat utgångspunkt när det gäller reglering av samhällslivet är att vi bör ha så få lagar och bestämmelser som möjligt. Riksdag och andra regelskapande organ skall utgå från att allt inte behöver regleras i människornas liv. Det skall tvärtom finnas en tilltro till medborgarnas möjligheter att var för sig eller tillsammans lösa problem.

Det finns en gräns för hur långt man kan gå när det gäller reglering av medborgarnas förhållanden. Offentligt fastlagda bestämmelser måste alltid övervakas. Med nya regler följer allt fler offentligt anställda tjänstemän med uppgift att kontrollera reglernas efterlevnad.

Ju mer reglerat den enskildes liv blir desto svagare blir han gentemot dem som kontrollerar honom. Myndigheterna – och därmed dess tjänstemän – blir allt mäktigare. Finns inte verkningfulla hinder – exempelvis i form av lagar som begränsar maktutövningen eller noggrann kontroll av den – finns risk att myndigheterna utfärdar ständigt fler bestämmelser och blir alltmer godtyckliga i sin behandling av medborgarna.

Utvecklingen i Sverige

I Sverige har regleringen och kontrollen av medborgarna gått för långt. Den enskilde har fått finna sig i att offentliga organ tillerkänns rätt till mer och mer kunskap om och inflytande över hans levnadsförhållanden.

Den enskilde avkrävs i ökad utsträckning uppgifter av skilda myndigheter. Uppgifterna registreras och lagras. Ofta vidarebefordras de till andra myndigheter. Automatisk databehandling används alltmer och samkörning av register förekommer i stor omfattning.

Det har skett en kraftig expansion av antalet lagar och andra regler. Nya lagar får ofta formen av ramlagstiftning. Detta har givit olika offentliga organ möjlighet att genom tillämpningsföreskrifter eller avgöranden ge lagarna konkret innehåll. Användningen av generalklausuler har haft samma verkan. Samtidigt har utrymme skapats för ökat godtycke och förutsebarheten försämrats vad gäller myndigheternas rättstillämpning.

Nya lagar och bestämmelser har i stor utsträckning reglerat förhållandet mellan den enskilde och det allmänna. Alltför ofta har därvid den enskildes intressen fått vika för det allmännas. Myndigheterna har dessutom alla fördelar på sin sida. Det allmänna skapar regler, tillämpar dem genom offentliga organ och har överlägsna personella och ekonomiska resurser jämfört med medborgarna.

Socialdemokraterna har drivit på den beskrivna utvecklingen som ett medel i strävan att socialisera eller kollektivisera allt fler funktioner i samhället. De har regelmässigt ställt sig på det allmännas sida då konflikt med enskildas rättighetskrav uppstått.

Socialdemokraterna har i flera av sina lagförslag gjort avsteg från hävdvunna rättsliga principer. Inte ens grundlagar eller Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna har fått hindra genomförandet av socialdemokratiska förslag. Enskild äganderätt har kränkts genom flera uppmärksammade lagar. Så är fallet med löntagarfonderna, vilka innebär att enskildas egendom i företag utan ersättning överförs till det allmänna. Genom lagen om fritt handredskapsfiske har tiotusentals fiskerättsägare utan kompensation berövats större eller mindre del av värdet på sina egendomar.

Lagar har genomdrivits som ensidigt gynnar det allmänna och sätter de enskilda medborgarnas intressen åsido. Exempel på sådana är bevisningslagen och den s. k. angiverilagen. Den förstnämnda ger myndigheter vittgående befogenheter att genomföra husrannsakan och beslagta egendom utan att misstanke om brott föreligger. Lagen gynnar ensidigt skattemyndigheternas intressen. Angiverilagen ställer orimliga krav på privatpersoner vad gäller bokföring och uppgiftsrapportering. Privatpersoner åläggs en rapporteringsskyldighet till skattemyndigheter om andra personers inkomstförhållanden.

Andra av socialdemokraterna genomdrivna lagar är konstruerade så att medborgarna inte kan förutse hur de skall tillämpas. Den utvidgade generalklausulen mot skatteflykt innebär att skattekonsekvensen av en i och för sig laglig rättshandling inte kan förutses, vilket givetvis leder till stor rättsosäkerhet.

Socialdemokraterna tycks hysa uppfattningen att människorna är till för myndigheterna – inte tvärtom. Detta har visat sig genom lagstiftning på olika områden. Det har även blivit tydligt då det är fråga om uppgiftsinsamlande från medborgarna. Dessa har att tåla de frågor och kontroller myndigheter må finna lämpliga. Den socialdemokratiska regeringen har vidare vid ett flertal tillfällen ställt sig positiv till datasamkörningar av register som anses känsliga från integritetssynpunkt, trots att sådana samkörningar avstyrkts av datainspektionen.

Socialdemokraterna har således i handling visat att de sätter det allmännas intressen före de enskildas. Från socialistisk synpunkt är detta också följdriktigt, eftersom man eftersträvar en ökad offentlig sektor med ständigt ökad makt över de enskilda. Medborgarnas krav på rättssäkerhet har då underordnad betydelse.

Kollektivet går före individen

I ett komplext samhälle som det svenska är det naturligt att människor sluter sig samman i organisationer för att med ökad tyngd kunna värna om sina intressen. Organisationerna kan medverka till att skapa balans mellan olika

intressen och därmed stärka demokratins och marknadsekonomins funktion. Denna roll förutsätter att organisationerna står fria från politiska och ekonomiska maktcentra.

I Sverige har de stora, dominerande organisationerna i stället blivit en del av den politiska maktapparaten. Socialdemokraterna närstående organisationer har genom lagstiftning och på andra sätt tilldelats befogenheter som gör att de kan sätta sig över de egna medlemmarnas intressen och önskemål. Individens rättigheter har fått vika för organisationernas och det socialdemokratiska partiets anspråk.

Fackförbund anses ha rätt att företräda medlemmarna även i frågor som inte berör medlemmarna i deras egenskap av arbetstagare. Det mest stötande exemplet är kollektivanslutning av fackliga medlemmar till det socialdemokratiska partiet. Att vissa fackförbund anser sig ha fullmakt att teckna kollektiva hemförsäkringar för medlemmarna är också uttryck för en bristande respekt för individens integritet och rättigheter.

Hyresgästernas riksförbund har genom hyresförhandlingslagen och avtal med motparten fått rätt till förhandlingsersättning från alla hyresgäster, oavsett om dessa är medlemmar eller ej. Människor tvingas alltså att betala till en organisation som de inte är medlemmar i.

Hyresfastighet får enligt lag inte förvärfas utan tillstånd av hyresnämnd. Sådant tillstånd krävs dock inte för bl. a. "folkrörelsekooperativ" organisation av bostadsrättsföreningar. Syftet med lagen är att försvåra för andra bostadsrättsföreningar än HSB och Riksbyggen att förvärva hyresfastigheter. På motsvarande sätt undantogs de båda organisationerna från det etableringstvång som gäller enligt lagen om fastighetsmäklare. Enligt lagen om rätt till fastighetsförvärf för ombildning till bostadsrätt skall hyresgäster kunna bli ägare till sin bostad. Efter valet 1982 genomdrev socialdemokraterna ett förbud mot sådant förvärf när det är fråga om s. k. allmännyttiga bostadsföretag.

Här lämnade exempel ger en tydlig bild av det socialistiska tänkesättet. I valet mellan kollektiva och enskilda intressen får de kollektiva försteg. I förhållandet mellan organisationer och individer tillerkänns de förstnämnda långtgående makt över de senare. Socialdemokraterna närstående organisationer gynnas i lagstiftningen.

Begränsa antalet lagar

Resultatet av denna utveckling har blivit en allmän irritation hos medborgarna över regler och myndigheter. Det finns en utbredd olust inför offentliga påbud, kontroller och byråkrati. Det har uppstått ett främlingskap mellan medborgarna och det allmänna. Många tycker inte längre att det allmänna är till för dem. Respekten för gällande lag urholkas.

Vår utgångspunkt är att det allmännas företrädare sällan är bättre skickade än enskilda individer att bestämma vad som är bäst för den enskilde. Behovet av ny reglering måste därför alltid ifrågasättas. Likaså finns det skäl att med samma syfte se över befintliga lagar. Eventuella fördelar med lagar eller andra regler måste vägas emot vars och ens anspråk på att få behålla sin bestämmanderätt och slippa att bli reglerad och kontrollerad.

Principer för lagstiftning

Om bestämmelser trots allt befins nödvändiga skall ingreppet i den enskildes förhållanden göras så begränsat som möjligt. Hans rätt till integritet måste tillmätas stor betydelse. Reglerna skall utformas med största hänsyn till den enskildes rättssäkerhet.

Lagarna måste vara förankrade i medborgarnas rättsmedvetande. Reglerna bör allmänt uppfattas som väl motiverade och rättvisa. Nya lagar skall motsvaras av ett bland medborgarna klart uttryckt behov. Lagar som saknar denna förankring löper risk att inte efterföljas.

Självfallet måste all lagstiftning ske i överensstämmelse med grundlagar och Europakonventionen. Finns någon tveksamhet i det avseendet skall lagförslagen inte läggas fram eller ändras. Det får inte hos medborgarna finnas någon anledning att misstänka att lagstiftaren försöker nonchalera eller kringgå de rättigheter som tillkommer de enskilda.

Lagar skall vara ett uttryck för en avvägning mellan olika intressen. Intresseavvägningen mellan enskilda och det allmänna får inte leda till att det förmenta allmänintresset ensidigt tillgodoses. Objektivitet i intresseavvägningen måste vara en grundläggande princip för en ny eller ändrad lagstiftning.

Intressekorruption får inte förekomma, dvs. lagstiftaren skall inte skapa regler som exempelvis gynnar det styrande partiet närstående organisationer.

Av lagbestämmelserna skall klart framgå vad som skall gälla. Löst formulerade bestämmelser innehållande olika skälighetsbedömningar skapar osäkerhet bland allmänheten om det faktiska regelinnehållet och kan leda till rättsförluster för enskilda. Mycket allmänt hållna lagparagrafer, s. k. generalklausuler, kan på samma sätt försvåra för medborgaren att förutse konsekvenserna av en rättshandling. Generalklausuler skall inte användas för att bestämma den enskildes skyldigheter gentemot stat och kommun. Ramlagstiftning, som överlämnar till myndigheter att ge regler konkret innehåll, bör begränsas.

Utökat grundlagsskydd

Även om lagstiftning i framtiden sker i enlighet med vad vi utvecklat ovan kvarstår emellertid det förhållandet att den enskilde i nuläget har en i många avseenden svag ställning gentemot det allmänna. Det krävs därför lagändringar för att stärka den enskildes rättssäkerhet och integritet.

Egendomsrätten samt närings- och yrkesfriheten åtnjuter grundlagsskydd i många andra länder. Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna är baserad på en positiv syn på enskild äganderätt och fri företagsamhet.

Den svenska regeringsformen innehåller endast ett relativt svagt och negativt skydd för eigendomsrätten, medan näringsfriheten och yrkesfriheten över huvud taget inte omnämns. Moderata samlingspartiet har under en följd av år krävt en förstärkning av grundlagsskyddet på dessa tre områden. Vi vidhåller dessa krav.

Det är viktigt att egendomsskyddet stärks i regeringsformen. Ett sådant skydd måste ta sikte på att reellt säkerställa egendomsrätten.

Vi har i våra tidigare motioner, 1982/83:413 och 1983/84:736, redogjort för olika möjligheter att förstärka grundlagsskyddet för egendomsrätten. En lösning vore att i 18 § 2 kap. regeringsformen införa ett stadgande med en ordalydelse i överensstämmelse med den danska grundlagens: "Egendomsrätten är okränkbar."

Det har blivit allt svårare för den enskilde att utöva näring och yrke. Både formella och reella hinder finns och nya tillkommer ständigt. I praktiken har närings- och yrkesfriheten inskränkts genom t. ex. monopol, bidragsbestäm- melser, långtgående reglerings- och styrningsåtgärder, auktorisationskrav och liknande företeelser.

Den marknadsekonomi vårt öppna samhälle förutsätter bygger på såväl enskild äganderätt som näringsfrihet. Vi menar därför att rätten att driva näringsverksamhet måste anses så grundläggande och vara av så stor principiell och praktisk betydelse att detta bör komma till uttryck i konstitutionen.

Den socialdemokratiska familjepolitiken inskränker alltmer barnfamiljer- nas möjligheter att bestämma själva och ta eget ansvar. I syfte att bryta denna utveckling föreslår vi därför i motion 1985/86:K208 att föräldrarätten skrivs in i grundlagen.

Den enskildes integritet har i skilda sammanhang beskrivits med hänvis- ning till det allmännas krav på tillgång till känsliga personuppgifter. Datatekniken har ökat möjligheterna att insamla och sammanställa informa- tion i stor skala. Hanteringen av uppgifterna har blivit allt effektivare. Effektivitetskrav får emellertid inte tillåtas vara utgångspunkten för behand- lingen av uppgifter om enskilda människor. Tvärtom måste den enskildes krav på integritet och sekretess vara styrande för lagstiftningen och myndigheternas praktiska hantering av olika dataregister. Ett integritets- skydd med bl. a. denna innebörd bör enligt vår mening skrivas in i regeringsformen.

Respektera Europakonventionen

Svenska medborgare har i ökad utsträckning väckt talan mot Sverige i Europadomstolen i Strasbourg. Sverige har fällts i flera uppmärksammade mål. Det finns anledning att från svensk sida vidta åtgärder för att undvika fler fällande domar.

En genomgång måste göras av svensk lagstiftning för att undersöka om den står i överensstämmelse med konventionen om de mänskliga rättigheterna. Det borde vara självklart att Sverige vidtar snabba åtgärder för att se till att den egna lagstiftningen uppfyller konventionens krav på ett fullgott skydd för de mänskliga fri- och rättigheterna.

Såsom framgått av det ovan anförda har det vid upprepade tillfällen förekommit att socialdemokraterna har genomdrivit lagar som i vissa delar stridit mot grundlagar och Europakonventionen. Regeringen har t. ex. nyligen förelagt riksdagen ett förslag till ny plan- och bygglag, trots att förslaget av bl. a. lagrådet konstaterats vara grundlagsstridigt.

Det är visserligen möjligt att domstolar eller myndigheter kan komma att underlåta att tillämpa vissa av lagarna med hänvisning till bestämmelser i grundlag. Lagprövningsrätten får dock endast användas i uppenbara fall och erfarenheten visar att myndigheterna ogärna ger sig in på sådana bedömningar. Enskilda kan även föra talan vid Europadomstolen. Sådana mål är dock besvärliga, tidsödande och ofta kostsamma att driva. I praktiken kan därför en riksdagsmajoritet "ostraffat" genomtrumfa grundlagsstridiga lagar.

Det finns starka skäl för att aktualisera frågan om inrättande av en författningsdomstol. Dess främsta uppgift skulle vara att säkerställa att regeringsformens fri- och rättigheter verkligen efterlevs av de politiska organen och av myndigheterna. Härigenom skulle författningsdomstolen kunna bli ett skydd för den enskilde mot det allmänna.

Frågan om inrättandet av en författningsdomstol bör snarast utredas.

Lagändringar till den enskildes skydd

Lagar som ensidigt gynnar det allmänna och sätter den enskildes rättssäkerhet på undantag kan inte accepteras. Den utvidgade generalklausulen mot skatteflykt, angiverilagen och bevissäkringslagen måste därför avskaffas. Betalningssäkringslagen måste ändras så att beslut om betalningssäkring fortlöpande omprövas och den enskilde erhåller ovillkorlig rätt till ersättning vid liden skada.

Den enskildes ställning måste stärkas även inom arbetslivet. Kollektivavslutningen måste förbjudas i lag och den negativa föreningsrätten lagfästas.

Kontroll av medborgare som bygger på datasamkörningar måste avvisas. Användning av personnummer, som underlättar datasamkörningar av personregister, skall begränsas.

Ett problem som drabbar allt fler människor gäller ansvaret för de uppgifter som registreras i dataregister av skilda slag. Klara regler måste skapas för hur datoriserade personregister skall föras och hur ansvar och skadestånd skall kunna utkrävas av den som drabbats av registreringsfel. Varje dataregister bör t. ex. ha en särskilt utsedd befattningshavare med ett personligt ansvar för att uppgifter om enskilda medborgare är korrekta eller rättas i enlighet med datalagens krav.

Den enskilde befinner sig ofta i underläge gentemot det allmänna genom att han åläggs att yttra sig eller att utföra en viss åtgärd inom en begränsad tidrymd. Detta sker samtidigt som den enskilde inte sällan måste foga sig i att vänta lång tid på myndigheters beslut. En översyn bör ske av de olika tidsgränser som i dag finns. Därvid bör strävan vara att samma krav i princip skall ställas på myndigheterna som på den enskilde vad gäller tid för lämnande av uppgifter, besked i olika frågor etc.

JO och tjänsteansvaret

All lagstiftning och all myndighetsutövning kan medföra att den enskildes intressen inte blir tillräckligt beaktade. Det är därför viktigt att lagstiftaren är lyhörd för kritik mot tillkomna regler. Det kan inte uteslutas att någon reglering blivit felaktig eller i praktiken får en annan verkan än vad som var avsett.

Många människor som känner sig illa behandlade av en myndighet vänder sig till JO. Det är väsentligt att JO utnyttjar sin möjlighet att göra riksdagen uppmärksam på när en lag behöver ändras.

Som ovan skildrats berörs den enskilde i ökad utsträckning av myndighetsbeslut. Det är uppenbart att dessa ibland innefattar en felaktig behandling av den enskilde. JO-ämbetet infördes till skydd för den enskilde gentemot övergrepp från den offentliga makten.

Den enskildes rättsäkerhet förutsätter ett effektivt JO-ämbete. JO:s möjligheter att ingripa har dock begränsats genom avskaffandet av ämbetsansvaret 1975.

Samtidigt som den enskildes ställning blivit alltmer utsatt på grund av det allmännas ökade inflytande och det växande antalet regler har JO-ämbetet fortlöpande försvagats.

Det finns mot denna bakgrund anledning att på olika sätt stärka JO:s ställning. Inte minst bör detta ske genom att hans sanktionsmöjligheter görs effektivare.

Ett led i denna strävan är att ansvaret för tjänstefel återinförs. Vi förordar att så snart sker.

Förstärkt demokrati

Det är angeläget att medborgarnas inflytande över den demokratiska processen stärks. Då ökar möjligheterna till att det skapas sådana lagar som överensstämmer med de enskildas rättsmedvetande.

En förlängning av de nuvarande mandatperioderna till fyra år bör ske. Detta förutsätter emellertid skilda valdagar för riks- och kommunalval. Då garanteras väljaren möjlighet att göra sin stämma hörd i val under den utsträckt mandatperioden. Genom en sådan reform ges de kommunala frågorna en starkare ställning.

Många länders författningar innehåller olika former av skydd för den politiska minoriteten. Det kan t. ex. gälla krav på kvalificerad majoritet för att avgöra vissa typer av frågor eller möjligheter för minoriteten att skjuta en fråga framåt i tiden innan slutligt ställningstagande sker. Vanligt är också att en minoritet kan genomdriva att ett ärende bereds på särskilt sätt.

Den svenska riksdagen har få bestämmelser om minoritetsskydd. Möjlighet finns dock för en minoritet i ett utskott att få ett ärende lagrådsbehandlat. Denna rätt har emellertid flerfaldiga gånger under senare tid på ett godtyckligt sätt satts åt sidan av majoriteten. Det finns mot denna bakgrund anledning för den nu sittande folkstyrelsekommittén att se över bestämmelserna vad gäller lagrådsremiss så att minoritetens rätt skyddas effektivare än vid nuvarande ordning.

Riksdagsordningen bör emellertid också kompletteras med andra former av minoritetsskydd. Exempel på detta är att en minoritet ges rätten att skjuta en frågas avgörande framåt i tiden. För beslut i vissa frågor kan föreskrivas att kvalificerad majoritet erfordras. Frågan om minoritetsskydd finns med i direktiven till folkstyrelsekommittén. Vi utgår från att denna utarbetar konkreta förslag som är ägnade att stärka minoritetsskyddet i författningen.

En annan möjlighet i detta avseende erbjuder folkomröstningar. Som ett komplement till den parlamentariska demokratin har folkomröstningarna ett stort värde. En minoritet i riksdagen bör ges rätt att begära folkomröstning. En sådan rätt finns i dag bara vad avser grundlagsfrågor men bör utsträckas till frågor som rör den enskildes fri- och rättigheter. Folkstyrelsekommittén bör närmare utreda hur en avgränsning kan ske.

Hemställan

I motionen har lagts fram förslag som medför lagändringar. Det bör ankomma på vederbörande utskott att utforma erforderliga sådana ändringar.

Med hänvisning till vad som anförts i denna motion hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om begränsning av antalet lagar,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om principer för lagstiftningen,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till grundlagsskyddad egendomsrätt samt närings- och yrkesfrihet i enlighet med vad som i motionen anförts,

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till grundlagsfäst integritetsskydd i enlighet med vad som i motionen anförts,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en genomgång av svensk lagstiftning i avsikt att bringa den i överensstämmelse med de krav som Sveriges anslutning till Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna medför,

6. att riksdagen hos regeringen begär utredning om införandet av en författningsdomstol i enlighet med vad som i motionen anförts,

[7. att riksdagen beslutar att avskaffa lagen (1980:865) mot skatteflykt,¹]

[8. att riksdagen beslutar att avskaffa lagen (1982:1006) om avdrags- och uppgiftsskyldighet beträffande vissa uppdragsersättningsar,¹]

[9. att riksdagen beslutar att avskaffa bevissäkringslagen för skatte- och avgiftsprocessen (1975:1027),¹]

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att varje dataregister skall ha en särskilt utsedd befattningshavare med ett personligt ansvar för att uppgifter om

¹ 1985/86:Sk704

enskilda medborgare är korrekta eller rättas i enlighet med datalagens krav,

Mot. 1985/86
K207

11. att riksdagen som sin meningger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en översyn av de tidsgränser som myndigheter kan ålägga den enskilde för infordrande av uppgifter etc. i syfte att öka den enskildes möjligheter att hävda sin rätt mot det allmänna,

12. att riksdagen beslutar att straffansvaret för tjänstefel skall återinföras inom hela den offentliga sektorn i enlighet med vad som i motionen anförts,

13. att riksdagen uttalar att fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar för riksdags- och kommunalval bör införas,

14. att riksdagen uttalar att minoritetsskyddet i regeringsformen och riksdagsordningen skall stärkas i enlighet med vad som i motionen anförts.

Stockholm den 17 januari 1986

Ulf Adelsohn (m)

Ingegerd Troedsson (m)

Per-Olof Strindberg (m)

Staffan Burenstam Linder (m)

Rolf Clarkson (m)

Sonja Rembo (m)

L. Arne Andersson (m)

i Ljung

Lars Tobisson (m)

Anders Björck (m)

Carl Bildt (m)

Nils Carlshamre (m)

Rolf Dahlberg (m)

Ingrid Sundberg (m)